

**YEVROOSIYO IQTISODIY ITTIFOQI KELAJAK UCHUN
UMIDLAR, MUAMMOLAR VA YUTUQLAR**

Kamoliddinov Sherzodbek Latifjon o'g'li

*Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti Agrobiznes va
investitsion faoliyat ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 67-guruh talabasi*

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qilangan: 10.05.2024
Qayta qabul : 14.05.2024
Saytda mavjud : 31.05.2024

Muallif (lar)

*Kamoliddinov SH.L

Muallif bilan aloqa

<https://orcid.org/0009-0001-7859-094X>

sherzodbekamoliddinov071@gmail.com

© Muallif. Kamoliddinov SH.L
UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:

<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti

Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

ANOTATSIYA: Armaniston, Belarus, Qozog'iston, Qirg'iziston va Rossiya o'rtasidagi Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YII) postsovet davlatlari orasida mintaqaviy iqtisodiy integratsiyaning eng rivojlangan instituti hisoblanadi. Ushbu maqola yordamida biz Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqining kelajak uchun rejalari hamda bugungi kundagi muammolar va yutuqlari to'g'risida yoritamiz.

ABSTRACT: The Eurasian Economic Union (EEU) between Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Russia is the most developed institution of regional economic integration among the post-Soviet states. With the help of this article, we will discuss the plans of the Eurasian Economic Union for the future and today's problems and we will cover the achievements.

АННОТАЦИЯ: Евразийский экономический союз (ЕАЭС) между Арменией, Белоруссией, Казахстаном, Киргизией и Россией является наиболее развитым институтом региональной экономической интеграции среди постсоветских государств. С помощью этой статьи мы обсудим планы Евразийского региона. Экономический союз для будущего и сегодняшних проблем, а мы расскажем о достижениях.

KALIT SO'ZLAR: Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi, bojxona, yagona bozor, sanksiya.

KEY WORDS: Eurasian Economic Union, customs, single market, sanctions.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Евразийский экономический союз, таможня, единый рынок, санкции.

Armaniston, Belarus, Qozog'iston, Qirg'iziston va Rossiya o'rtasidagi Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YII) postsovet davlatlari orasida mintaqaviy iqtisodiy integratsiyaning eng rivojlangan instituti hisoblanadi. Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi to'qqiz yillik yubileyiga yetib borar ekan, uning asosiy yutuqlari, muvaffaqiyatsizliklari va qiyinchiliklarini baholash vaqti keldi. Kremlning (YII) ni tashkil etishga intilishining asosiy sababi Rossiyaga qaratilgan mintaqaviy blokni yaratish edi. Bojxona ittifoqi va yagona bozor (YII) mamlakatlarini raqobatdosh savdo bloklari yoki boshqa buyuk davlatlar tomon surib qolishining oldini olishi kerak. Bundan tashqari, Rossiya (YII) ga nafaqat iqtisodiy loyiha, balki rus tili atrofida qurilgan madaniy va tarixiy makon sifatida qaraydi. (YII) ga keyinroq qo'shilgan Armaniston va Qirg'izistondan farqli o'laroq, (YII) ning uchta yirik davlatida Yevroosiyo integratsiyasi masalasini mazmunli jamoatchilik muhokamasi yoki parlament muhokamasi bo'lmadi. Integratsiyani haddan tashqari yuqoridan pastga rag'batlantirish, oxir-oqibat, uning barqarorligi va (YII) ning umumiy hayotiyliigi haqidagi savolni tug'diradi. Biroq, ittifoqning istiqbollari hech bo'lmaganda ikkita sababga ko'ra yomon ko'rinmaydi. Birinchidan, Yevroosiyo integratsiyasi barcha (YII) mamlakatlarida keng jamoatchilik tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Ikkinchidan, besh a'zoning milliy organlari o'rtasidagi byurokratik mexanizm va gorizontal aloqalar vaqt o'tishi bilan rivojlanib, ittifoqning hayotiyiligiga hissa qo'shmoqda. (YII) to'rt pog'onali tashkilot bo'lib qolmoqda, bu juda cheklangan haqiqatda millatlararo vakolatlarga ega. Ba'zi mashhur holatlarda Yevroosiyo iqtisodiy komissiyasining (YIK) qarorlari Rossiya shikoyati asosida bekor qilingan. Shu sababli, Yevroosiyo integratsiyasining asosiy dvigateli bo'lgan Rossiyada (YII) organlariga nisbatan Rossiya davlatining barcha idoralari tomonidan hurmat

qilinadigan izchil, yagona siyosat bor deyishimiz mumkin.

Boshqa tomondan, (YII) ning yuzlab boshqa qarorlari ustidan shikoyat qilinmagan va (YII) ning yuqori institutsional organlari tomonidan bekor qilingan. Umuman olganda, (YII) ning tor vakolatlariga qaramay, (YII) institutsional tuzilmalari va byurokratik mexanizmlari yagona bozorni yaratish yo'lida muvaffaqiyatga erishdi. Ko'pgina istisnalar yagona bozorda qolmoqda, ammo (YII) ularning sonini kamaytirish uchun katta ishlarni amalga oshirmoqda. (YII) yutuqlari yagona mehnat bozorini yaratishda eng yaqqol namoyon bo'ladi.

(YII) sudning yurisdiksiyasi ancha cheklangan bo'lsa-da, uning huquqiy amaliyotida sezilarli yutuqlarga erishildi. U (YII) qonunchiligining yagona qo'llanilishini ta'minlash bo'yicha o'z vakolatlarini bajarishga harakat qildi. 2018-yil oxirida sudning biznes foydasiga birinchi qaroridan so'ng, kelajakda katta biznes hamjamiyatlari sudga murojaat qilishlariga ko'proq qiziqish bildirishi mumkin.

(YII) davlatlari a'zolikdan turli darajada foyda ko'rdilar. Hozirgacha eng ko'p foyda Qirg'iziston uchun, eng kami esa Qozog'iston uchun. (YII) sharofati bilan Qirg'iziston Rossiyadagi mehnat muhojirlari va investitsiyalar uchun sharoitlarni yaxshiladi, shuningdek, qo'shilish jarayoni boshlanishidan oldin amalda mavjud bo'lmagan texnik-tartibga solish tizimini isloh qilishni boshladi. Armaniston va Belarus uchun (YII) ga a'zolik asosan Rossiya hamkorligidan qo'shilishgacha bo'lgan foydani saqlab qolishga xizmat qildi. Armaniston Rossiyaga eksport hajmining sezilarli o'sishiga guvoh bo'ldi, Belarus esa neft va gaz bo'yicha bitimlar va Rossiya kreditlaridan foyda olishda davom etmoqda.

Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YII) Eron bilan doimiy erkin savdo zonasi yaratish, Hindiston bilan erkin savdo kelishuvi bo'yicha muzokaralar olib borish va O'zbekistonni a'zo bo'lishga undash orqali o'z ta'sirini kuchaytirishga harakat qildi.

(YII) Ukrainaga keng ko'lamli bostirib kirganidan beri Moskvaga sanksiyalarni bekor qilish usuli bo'lib xizmat qildi, biroq Qozog'iston hozir ma'lum sanksiyalarga amal qilishini bildirgan. Rossiyaning moliyaviy ahvolidan pasayishi va iste'dodlarning chetga chiqib ketishi savdo blokining uzoq muddatli jozibadorligiga putur etkazishi mumkin. Mart oyida Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi (YII) yetakchilari Hindiston rasmiylari bilan uchrashib, erkin savdo bitimi bo'yicha muzokaralarni boshlashgan. Rossiya, Qozog'iston, Belarus, Armaniston va Qirg'izistondan iborat (YII) ushbu kelishuvdan Nyu-Dehli bilan aloqalarni mustahkamlash va Rossiyaga nisbatan sanksiyalarni chetlab o'tish uchun foydalanishi mumkin. Hindiston bunda alohida ulushga ega, chunki Rossiya uning eng yirik neft yetkazib beruvchisi hisoblanadi

(YII) 2015-yilda tuzilgan bo'lib, 2009-yilda Rossiya, Qozog'iston va Belarus o'rtasida tuzilgan Bojxona ittifoqi asosida ishlab chiqilgan. Beshta a'zo davlatdan tashqari Moldova, O'zbekiston va Kuba ham kuzatuvchi maqomiga ega. Vetnam, Singapur va Serbiya (YII) bilan ikki tomonlama erkin savdo zonalarini yaratdi, Birlashgan Arab Amirliklari, Misr va Indoneziya esa shunga o'xshash choralar haqida muzokaralar olib bormoqda.

(YII) da kasaba uyushmalarining barcha rasmiy tuzilmalari, jumladan, taraqqiyot banki, hakamlik sudi va aylanma bosh kengash mavjud. Blokning ichki mehnat, energetika va qishloq xo'jaligi bozorlarini integratsiyalash, tariflarni bekor qilish va transmilliy tranzit yo'laklarini kengaytirishga e'tibor qaratilgan holda a'zo davlatlar o'rtasida integratsiya jarayonlari davom etmoqda. Kreml o'zining tashqi siyosati yo'riqnomalarida (YII) ni

yanada rivojlantirishni strategik ustuvor yo'nalish sifatida qayd etishda davom etmoqda. Ukrainaning 2014-yilda prezident Viktor Yanukovich hokimiyatdan chetlatilganidan so'ng (YII) ga a'zo bo'lishdan voz kechish qarori 2022-yil fevralida Rossiyaning kengaytirilgan bosqinidan oldin Kiyev va Moskva o'rtasidagi munosabatlarning keskin pasayishiga olib keldi.

Ukrainadagi urushdan oldin (YII) ning eng katta kamchiliklaridan biri bu savdo tashkilotining Rossiya va boshqa a'zo davlatlar o'rtasidagi savdo hajmini sezilarli darajada oshira olmagan edi. 2012-2021 yillarda a'zo davlatlar o'rtasidagi ichki savdo umumiy savdo hajmiga nisbatan atigi 13,5 foizdan 14,6 foizga ko'tarildi. O'tgan yili 2021-yilda ishlab chiqarilgan mahsulotlar savdosi 50 foizdan ko'proqqa kamaydi. 2021-yilda, Ukrainaga bostirib kirish arafasida, (YII) a'zo davlatlari bilan savdo Rossiyaning umumiy savdo hajmining atigi 8,8 foizini tashkil etdi, bu tashkilot tashkil etilganidan beri deyarli o'zgarmadi.

Rossiyaning savdo blokidan oladigan asosiy afzalliklaridan biri bu G'arb sanksiyalarini bekor qilish qobiliyatidir. Bosqindan keyin Rossiya va Belorussiyani tark etgan Yevropa va AQSh kompaniyalarini almashtirish uchun Kreml import o'rnini bosuvchi siyosat olib borayotgan bir paytda Ukrainaga bostirib kirishdan keyingi oylarda Rossiya va (YII) ga a'zo boshqa davlatlar o'rtasidagi savdo hajmi oshdi. Qozog'iston, Qirg'iziston va Armaniston Rossiya va Belorussiyaga sanksiyalangan tovarlarni qayta sotishlari natijasida foyda ko'rdilar. Ammo Ostona endilikda Rossiyaga 106 xil tovarlar eksportini taqiqlab, sanksiyalarga rioya qilishini bildirgan.

So'nggi paytlarda (YII) ga nisbatan eng keskin tanqidlar

Qozog'istondan keldi, uning energiya eksporti ko'pincha Rossiya quvurlari va portlariga tayanadi. Qozog'istonning eng muvaffaqiyatli ishbilarmonlaridan biri Aidan Karibjanov Rossiya va Belarusga qarshi sanksiyalar natijasida (YII) dan chiqish yoki a'zolikni vaqtincha muzlatish taklifini bildirdi. O'tgan iyun oyida qozog'istonlik siyosatshunos Daniyar Ashimbayev Qozog'istonda tarqalayotgan mamlakatni (YII) dan chiqishga chaqiruvchi onlayn petitsiyaga izoh berdi. U deyarli 65 000 imzo to'pladi. Ashimbayevning ta'kidlashicha, Qozog'iston iqtisodiy va logistik jihatdan Rossiyaga qaramligicha qolar ekan, bunday chiqishni amalga oshirish mumkin emas.

O'zbekiston postsovet hududida Ukrainadan keyin eng ko'p aholiga ega va Markaziy Osiyodagi eng ko'p aholiga ega davlat bo'lib qolmoqda. O'zbekistonlik siyosatshunos Baxtiyor Alimjonovning (Podrobno, 10-fevral) so'zlariga ko'ra, u mustaqillikka erishganidan keyin o'nlab yillar davomida Rossiya mehnat bozorida sezilarli ishtirokini saqlab kelmoqda va har yili 1,8 million ishchi yuboradi. Tadqiqotchining ta'kidlashicha, urush O'zbekistonning (YII) ga a'zo bo'lishining iqtisodiy asoslarini yaxshilagan, chunki Markaziy Osiyodan Kremlning safarbarlik sa'y-harakatlari natijasida yuzaga kelgan bo'sh ish o'rinlarini to'ldirish uchun ishchi kuchiga talab ortgan. Rossiyaning O'zbekistondagi elchisi Oleg Malginov 2024-yil fevralida O'zbekiston tez orada to'liq a'zolikka kirishi mumkinligini da'vo qilgan edi. Shunday bo'lsa-da, xorijiy aktyorlar Toshkentning Rossiya yetakchiligidagi savdo blokiga qo'shilishiga yo'l qo'ymaslikka faol harakat qilmoqda ("Rossiyskaya gazeta", 6 mart).

Tojikiston ham (YII) da kuzatuvchi sifatida qoldi va o'tgan yili yaqin kelajakda savdo blokiga qo'shilish niyatida emasligini e'lon qildi. Bu rasmiy bayonot mamlakatning Rossiyadagi muhojir ishchilar pul o'tkazmalariga qattiq tayanishi va Rossiya

tashqi ishlar vaziri Sergey Lavrovning faol lobbiligiga qaramay chiqdi.

Moldova 2018-yilda kuzatuvchi maqomini oldi, lekin 2022-yildan beri (YII) yig'ilishlarida qatnashmadi. G'arbparast iqtisodchi Dorin Rechean 2023-yilda bosh vazir bo'lgach, Kishinyov Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligini tark etib, postsovet hududidagi boshqa davlatlar bilan tuzilgan o'nlab kelishuvlardan chiqdi

(YII) 2023-yil dekabr oyida Tehron bilan doimiy erkin savdo zonasini yaratdi. Rossiyalik ishbilarmonlar kelishuv imzolanganidan keyin o'tkazilgan davra suhbatida ta'kidladilar, ammo Rossiyaning urush harakatlariga qisqa muddatli materiallar eksport qilishdan ko'ra har ikki tomon ham ko'p foyda ko'radi. Eron iqtisodiyoti nihoyatda noaniq bo'lib qolmoqda va hukumat subsidiyalari ustunlik qilmoqda.

Moskva urushi Rossiyaning (YII) a'zolari va potentsial hamkorlari uchun sarmoya manbai bo'lib xizmat qilish qobiliyatining uzoq muddatli istiqbollariga putur etkazdi. Yillar davomida yuqori neft va gaz narxlari tufayli katta zahiralarni to'plagan Rossiya Milliy farovonlik jamg'armasi urush boshida 9 trillion rublni (2024 yil yanvar kursi bo'yicha taxminan 102,4 milliard dollar) o'z ichiga olgan. 2013-yil dekabrda Rossiya Ukrainaga taklif qilgan asosiy imtiyozlardan biri bu fondan Kiyevni savdo blokiga jalb qilish bo'yicha muvaffaqiyatsiz taklifning bir qismi sifatida 15 milliard dollar edi. 2024-yil boshida jamg'armaning deyarli yarmi, asosan, urush bilan bog'liq xarajatlar hisobidan tugatilgan edi.

(YII) turli tendentsiyalarni namoyish etishda davom etmoqda. Qisqa muddatda savdo hajmi oshdi, chunki urush Rossiyaga eksport qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Shunga

qaramay, (YII) a'zo davlatlarning eng muhim uzoq muddatli iqtisodiy muammolarini hal qilishda kam muvaffaqiyatga erishdi.

Foydalanilgan ma'lumotlar:

1. (Sputnik.ru, 27-mart)
2. (IndianExpress, 5 fevral; EDM, 27 aprel, 2023 yil 16 avgust).
3. (Kommersant, 2023 yil 8 sentyabr).
4. ("Rossiyskaya gazeta", 2023-yil 31-mart).
5. ("Kommersant", 2022-yil 6-iyul).
6. (EDM, 2023 yil 18, 25 may).
7. (Zakon.kz, 2023 yil 19 oktyabr).
8. (Ulysmmedia, 2022-yil 17-mart)
9. (Orda.kz, 2023 yil 8 iyun).
10. (Podrobno, 10-fevral)
11. ("Rossiyskaya gazeta", 6 mart).
12. (Avesta.tj, 2023 yil 7 iyun)
13. (RIA Novosti, 6 fevral).
14. (Kommersant, 2023 yil 25 dekabr)
15. (Lenta, 2013-yil 17-dekabr)
16. (Meduza, 23 yanvar)
17. <https://jamestown.org/>
18. https://uz.wikipedia.org/wiki/Yevrosiyo_iqtisodiy_ittifoqi
<https://www.gmfus.org/news/eurasian-economic-union-expectations-challenges-and-achievements>